

УДК 343.353

Мартиненко В. О. – аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Особливості кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, що вчиняють державні службовці

Здійснено аналіз кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, що вчиняють державні службовці, у контексті сучасної кримінально-правової доктрини. Схарактеризовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього злочину, а також проблемні питання призначення кримінального покарання. Акцентовано на декриміналізації ст. 364 Кримінального кодексу України шляхом внесення змін до її примітки.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, зловживання владою або службовим становищем, державний службовець.

Однією з гарантій успішного функціонування держави і громадянського суспільства є створення належних умов для ефективної діяльності державного апарату, апарату органів місцевого самоврядування та підприємств, установ й організацій незалежно від форми власності. Результативність такої діяльності в Україні на сучасному етапі істотно знижена під впливом негативних політичних, економічних, правових та інших змін, а також високого рівня злочинності. Вагомою ланкою з-поміж зазначених факторів є зловживання службовими особами наданою їм владою або службовим становищем. За даними Державної судової адміністрації, протягом 2011–2016 років серед усіх зареєстрованих злочинів в Україні діяння, передбачені ст. 364 Кримінального кодексу (КК) України, становили майже 3,4 %; 2016 року зареєстровано 9621 зловживання владою або службовим становищем, тобто їх рівень (2012 року – 7285, 2013 року – 6827, 2014 року – 7979, 2015 року – 8834) залишається високим [1; 2, с. 22; 3]. Досить

часто зловживання владою або службовим становищем є тим засобом, за допомогою якого службова особа вчинює інший, тяжчий, злочин з метою досягнення бажаного злочинного результату. Використовуючи службове становище, вчиняють, переважно такі злочини, як розкрадання в особливо великих розмірах, незаконна приватизація державної чи комунальної власності, ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, приховування злочинів тощо. Зловживання владою або службовим становищем також призводить до розвитку організованої злочинності.

Вирішенню різних аспектів проблем кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем присвячено праці таких учених: П. П. Андрушко, Л. П. Бріч, В. В. Голіна, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, В. П. Коваленко, М. І. Мельник, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Ю. О. Науменко, В. Я. Тацій, В. В. Сташис, В. Г. Хашев та ін.

З огляду на положення законів України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-19, створення низки органів, які здійснюють протидію корупційним злочинам, а також інші чинники, що сприяють очищенню органів державної влади від корупціонерів, актуальним є дослідження особливостей кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем. Це становить мету пропонованої увазі статті.

Визначення системи злочинів у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, що можуть учинити державні службовці, використовуючи службові повноваження, групування цих злочинів за певними критеріями, розроблення й надання науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення чинного КК України щодо кримінальної відповідальності працівників Національної поліції мають важливе значення для досягнення мети цього дослідження [4, с. 225–228].

Відповідальність за зловживання владою або службовим становищем передбачена ст. 364 КК України [5].

Об'єктивна сторона зловживання владою або службовим становищем (ч. 1 ст. 364 КК України) має три обов'язкові ознаки: діяння – використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, що полягає в певних діях

або бездіяльності суб'єкта; наслідки, які полягають в завданні шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб; причиновий зв'язок між діянням і наслідками. Відсутність хоча б однієї із зазначених ознак свідчить про відсутність складу злочину, передбаченого ст. 364 КК України [6, с. 845].

Зловживання владою – це вчинення службовою особою, яка постійно або тимчасово виконує функції представника влади, умисного діяння з використанням своїх повноважень, якими вона наділена на підставі законів та інших нормативно-правових актів, у супереч інтересам служби. Зловживання службовим становищем передбачає, зазвичай, використання службових повноважень, пов'язаних зі здійсненням (реалізацією) повноважень, якими службова особа наділена займаною посадою, у супереч інтересам служби [6, с. 845].

Водночас, В. І. Борисов зазначає, що зловживання службовим становищем матиме місце не лише в разі вчинення службовою особою діяння в межах своєї компетенції, тобто діяння, пов'язаного з власними повноваженнями, а й у випадках, коли службова особа використала авторитет своєї посади, службові зв'язки, а також можливість давати вказівки, рекомендації підпорядкованим організаціям і відповідно до свого службового становища могла контролювати їх виконання тощо [7, с. 49].

Отже, використання влади чи службового становища всупереч інтересам служби потрібно тлумачити як учинення службовою особою таких порушень своїх службових обов'язків, які заподіюють істотну шкоду охоронюваним законом інтересам окремих громадян, державним, громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [7, с. 50].

Поняття «інтереси служби» безпосередньо пов'язане з обсягом прав та обов'язків службової особи підприємства, установи чи організації, тобто її повноваженнями (компетенцією). Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну службу» [8], державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність щодо практичного виконання завдань і функцій держави. Такі особи є державними службовцями. У контексті п. 1 примітки до ст. 364 КК України інтереси служби слід трактувати як законні інтереси конкретного підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, якому

(якій) «служить» службова особа. Обов'язковим є встановлення того, яким саме законним інтересам (зокрема, інтересам окремих громадян, інтересам держави чи інтересам підприємства) заподіяно шкоду діями службової особи та яку саме (матеріальну, нематеріальну), її розмір, а також завдання якої шкоди іншим інтересам відвернено діями службової особи. Питання про співвідношення інтересів держави, суспільства загалом й окремого підприємства, установи чи організації незалежно від форми власності, його найманих працівників та інших громадян, а також інших юридичних осіб необхідно вирішувати в кожному конкретному випадку, зважаючи на такі обставини: яку шкоду завдано конкретним законним інтересам; яку шкоду могли заподіяти іншим конкретним законним інтересам, на користь яких учинено дії службовою особою, у разі їх невчинення; яку шкоду могли завдати конкретним законним інтересам, зокрема інтересам підприємства, установи, організації, у разі невчинення службовою особою тих дій, які вона вчинила в законних інтересах підприємства, установи чи організації за рахунок невчинення інших дій в інтересах держави, суспільства, інших юридичних чи фізичних осіб, або навпаки [8; 9, с. 44].

На думку М. В. Сийплові, постійне оновлення кримінального законодавства не завжди адекватно позначається на правозастосуванні. Однією з сучасних проблем кваліфікації злочинів є тлумачення таких понять, як «істотна шкода» й «тяжкі наслідки», які визначено як обов'язкові наслідки зловживання владою або службовим становищем [10, с. 127].

Однією із законодавчих новел, вельми неоднозначно сприйнятою правниками стала зміна дефініцій кримінально-правових понять «істотна шкода» і «тяжкі наслідки», здійснена на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014 року № 1261 шляхом вилучення з п. 3 і 4 примітки до ст. 364 КК України вказівки на заподіяння матеріальних збитків [11].

У листі заступника голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ [12, с. 1] слушно зауважено, що вжите законодавцем словосполучення «якщо вона (вони) полягали в матеріальних збитках» науковці та

судові органи тлумачили як завдання не лише майнової шкоди, а й нематеріальних наслідків (наприклад, «якщо шкода полягає в заподіянні суспільно небезпечних наслідків нематеріального характеру, питання про її істотність вирішують з огляду на конкретні обставини справи. Зокрема, істотною шкодою можуть визнавати порушення охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав і свобод людини та громадянина (право на свободу й особисту недоторканність і недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права тощо), підрив авторитету та престижу органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, порушення громадської безпеки, громадського порядку, створення обстановки й умов, що ускладнюють виконання підприємством, установою, організацією своїх функцій, приховування злочинів» (п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень» від 26 грудня 2003 року № 15 [13]).

Отже, завдання істотної шкоди чи тяжких наслідків до 4 червня 2014 року (дата набрання чинності Законом України від 13 травня 2014 року) визначали залежно від майнової та нематеріальної шкоди, а з 4 червня 2014 року такі наслідки повинні мати лише матеріальний характер. Оскільки нематеріальні наслідки вже не передбачені для визначення істотної шкоди чи тяжких наслідків (згідно з п. 3, 4 примітки до ст. 364 КК України), то відповідні діяння, які раніше були кваліфіковані як злочини за нематеріальними наслідками, підлягають новому правовому оцінюванню. Тобто їх уже не можна розглядати як злочини – їх фактично було декриміналізовано [10, с. 130].

Із цього приводу М. І. Хавронюк зазначав, що ст. 364 КК України є надто складною в застосуванні, оскільки містить чимало оцінних ознак, її застосовують лише як додаткову, а тому потреби в ній немає. Її вилучення із згаданого Кодексу цілком можна компенсувати кваліфікуючою ознакою на кшталт «учинення злочину службовою особою з використанням службового становища» [14, с. 64]. Згодом науковець уточнив позицію, вказавши на допустимість кримінальної відповідальності за умисне зловживання службовим становищем у формі порушення законодавства службовою особою під час виконання своїх функцій з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи іншої особи. У решті випадків «учинення

діяння службовою особою з використанням службового становища» має бути обтяжувальною ознакою у статтях КК України про діяння, що вчиняють службові особи [15, с. 11]. Критикуючи передбачений ст. 364 КК України склад злочину, М. І. Хавронюк зазначає, що в більшості кримінальних кодексів держав Європи, окрім держав СНД, не передбачено відповідальності за зловживання владою чи службовим становищем і за перевищення влади чи службових повноважень.

Зазвичай кримінальна відповідальність передбачена лише за конкретні, чітко визначені дії, що становлять спеціальні випадки незаконного використання службового становища. Це є результатом дії принципу правової визначеності, за яким кожен західний чиновник і посадовець чітко знає, що він може робити, а що – ні [16].

Питання визначення суспільно небезпечних наслідків як обов'язкових ознак складів злочинів, передбачених ст. 364 КК України, аналізував О. О. Дудоров, зауважуючи, що поняття «істотна шкода» залишається оцінною категорією. Тому визнання завданої службовим правопорушенням шкоди істотною в кожному конкретному випадку залежить від важливості й обсягу порушених інтересів, ступеня негативного впливу на нормальну діяльність підприємств, організацій, кількості потерпілих громадян, тяжкості заподіяної їм майнової, фізичної та моральної шкоди, інших факторів (абз. 4 п. 6 Постанови пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» від 26 грудня 2003 року № 5 [13]). Здійснюючи кримінально-правове оцінювання поведінки службової особи як зловживання владою або службовим становищем, не можна обмежуватися вказівкою на істотну шкоду певним правоохоронюваним інтересам: процесуальні документи мають містити належне обґрунтування наявності цієї ознаки [17, с. 465]. Вільне тлумачення оцінних ознак на кшталт істотної шкоди у складі злочинного зловживання владою або службовим становищем може призвести до необґрунтованого притягнення осіб до кримінальної відповідальності [18, с. 47].

Таким чином, ні в теорії, ні в практиці застосування кримінального законодавства про службові злочини поки що не сформульовано прийняттого поняття істотної шкоди в нематеріальному вимірі, а також не розроблено конкретних

критеріїв, які надали б можливість точно формалізувати цю оцінну ознаку.

Суб'єкт злочину – спеціальний, службова особа, якою може бути працівник Національної поліції. Суб'єктивна сторона має прямий умисел і спеціальну мету – одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, а щодо наслідків, передбачених ч. 1 або 2 ст. 364 КК України, – умисел або необережність [6, с. 846].

У злочині, передбаченому ст. 364 КК України, метою є уявлення суб'єкта про бажаний результат – одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, якого він прагне досягти як шляхом її погодженого переходу, так і без нього, що визначає спрямованість діяння.

Правильна кваліфікація злочинів у сфері службової діяльності, аргументоване усунення конкуренції кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за злочини, учинені службовими особами, вимагають з'ясування того, як саме диференціювання кримінальної відповідальності службових осіб у межах окремого розділу XVII Особливої частини КК України та її загалом позначається на відповідальності службових осіб за вчинення злочинів, передбачених в інших розділах цього Кодексу.

У нормах розділу XVII Особливої частини КК України встановлено відповідальність за ті злочини у сфері службової діяльності, що можуть бути вчинені в будь-якій сфері діяльності апарату управління у зв'язку з виконанням службових обов'язків або шляхом використання службових повноважень у супереч інтересам служби (так звані загальні службові злочини). Усталеним також є твердження, що до загальних службових злочинів належать лише зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, халатність. Решта є спеціальними їх видами, що стосується також злочинів, передбачених статтями розділу XVII Особливої частини КК України (спеціальні види службового зловживання, спеціальні склади зловживання владою або службовим становищем або халатність).

Загальною ознакою будь-якого зловживання владою або службовим становищем, зловживання повноваженнями службовою особою є спосіб учинення злочину – використання

наданих повноважень, свого становища, що становить виконавчий зміст злочинів у сфері службової діяльності. Цей спосіб учинення злочинів полягає не в простому невиконанні покладеного обов'язку, а в застосуванні наданих повноважень проти покладеного обов'язку, всупереч інтересам служби, становить фактично зраду обов'язку. Використанням влади чи службового становища обґрунтовано, на нашу думку, вважають учинення дій, що безпосередньо належать до кола службових повноважень службової особи, зумовлених покладеними на неї обов'язками з виконання відповідних функцій, а також дій, зумовлених її службовим авторитетом, зв'язками з іншими службовими особами, можливістю здійснити впливати на інших службових осіб.

Використання влади чи службових повноважень можуть учиняти як у зв'язку з діяльністю в межах своїх повноважень, так і з порушенням цих меж службовою особою. Зазначене дає достатні підстави стверджувати, що злочинні дії з використанням службовою особою влади або службового становища можуть: належати до її компетенції; бути в межах компетенції інших органів або службових осіб; виходити за межі компетенції будь-яких органів або службових осіб. Обов'язковою умовою притягнення до кримінальної відповідальності є встановлення того, що дії винної особи були зумовлені її службовим становищем і безпосередньо пов'язані з її службовими повноваженнями або зумовлені фактичними можливостями, що безпосередньо походять від службового становища винного, виконуваних функцій і наданих повноважень. У разі не встановлення такого зв'язку дії винного підлягають кваліфікації за відповідними статтями КК України, що передбачають відповідальність за злочини проти власності, життя та здоров'я тощо.

Притягнення до кримінальної відповідальності за зловживання владою пов'язане з установленням безпосереднього зв'язку між службовим становищем, компетенцією службової особи, змістом й обсягом наданих повноважень та їх використанням для вчинення злочину. У будь-якому разі службова особа усвідомлює, що використовує службове становище всупереч інтересам служби, хоча перевищуючи владу, вона усвідомлює порушення меж наданих повноважень. Це визначає специфіку цього злочину, а також виокремлення законодавцем деяких спеціальних видів

перевищення влади або службового становища зі складу зловживання владою або службовим становищем.

Таким чином, ст. 364 КК України частково декриміналізовано. Внесення змін на підставі згаданого Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» до п. 3 примітки до ст. 364 КК України змінило поняття істотної шкоди як ознаки складу цього злочину.

Верховний Суд України переглянув вироки судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо осіб, засуджених за вчинення злочинів у сфері службової діяльності (зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою).

За наслідками перегляду Верховний Суд України скасував судові рішення в частині засудження осіб за ч. 1 ст. 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем), і закриття справ провадженням за відсутністю в діях осіб складу злочину, передбаченого цими статтями (Постанова від 27 жовтня 2016 року у справі № 5-99к16).

Окрім цього, Верховний Суд України встановив неоднакове застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми права, передбаченої Законом України про кримінальну відповідальність, у подібних правовідносинах, що призвело до ухвалення різних за змістом судових рішень і роз'яснив, що з набранням чинності Законом № 1261-VII виклад п. 3 примітки ст. 364 КК України зазнав змін, оскільки законодавець уже не використовує в нормативних визначеннях ознаки «істотна шкода» сполучник «якщо». Таким чином, чинна редакція цього положення охоплює майнову шкоду, яка досягла розміру, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Диспозиція ч. 1 ст. 364 КК України, якою передбачено відповідальність за заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або громадським чи державним інтересам, інтересам юридичних

осіб, може не лише становити майнову шкоду, а й охоплювати вияви немайнової шкоди, проте тільки ті, які можуть одержати майнове відшкодування (істотною може бути будь-яка за характером шкода, якщо її можливо оцінити в грошовому еквіваленті та відповідно до цього досягла встановленого розміру).

Так, за конкретних обставин справи наслідки нематеріального характеру, які можна оцінити в грошовому еквіваленті (реальна шкода) та відповідно до цього досягли встановленого розміру («істотної шкоди» чи «тяжких наслідків») із заподіянням шкоди охоронюваним Конституцією України чи іншими законами правам і свободам людини і громадянина (соціального, політичного, морального, організаційного чи іншого характеру), можуть передбачати: спричинення фізичної шкоди – витрати на лікування чи протезування потерпілої особи; порушення законних прав та інтересів громадян – витрати на відновлення таких прав (виплати незаконно взятому під варту чи ув'язненому або незаконно звільненому з роботи чи навчання, відшкодування за невиконання судового рішення, компенсацію шкоди від поширення відомостей, які ганьблять особу, тощо); політичної шкоди – витрати на проведення нових виборів і заходів антитерористичного характеру тощо; організаційної шкоди – витрати на відновлення роботи установи.

Також акцентовано на тому, що у вирок (ухвалі) суду має бути чітко встановлено й доведено, що саме вчинення певного службового злочину стало причиною відповідних наслідків. Обчислення їх розміру також має бути належно підтверджено (зокрема цивільним позовом щодо факту та розміру реальної майнової шкоди) та не викликати сумніву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс] : статистична інформація Генеральної прокуратури України за 2012–2016 рр. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820#. – Назва з екрана.

2. Довідка про злочини, учинені в Україні за 2007–2016 рр. : служб. док. / Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. – Київ, 2017. – 98 с.

3. Баганець О. Стан злочинності в державі за 2017 рік та результати протидії їй з боку держави і як це пов'язано із реформуванням правоохоронних органів [Електронний ресурс] / О. Баганець. – Режим доступу: <http://www.baganets.com/blogs-baganets/stan-zlochinnost-v-derzhav-za-2017-r-k-t.html>. – Назва з екрана.

4. Боднар В. Є. Кримінально-правовий аналіз злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками ОВС / В. Є. Боднар // Актуальні проблеми розслідування злочинів : зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2014 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 225–228.

5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. – Назва з екрана.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.

7. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2011. – 160 с.

8. Про державну службу [Електронний ресурс] : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-19. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>. – Назва з екрана.

9. Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Хашев Вадим Георгійович. – Дніпропетровськ, 2007. – 259 с.

10. Сийплові М. В. Зловживання владою або службовим становищем: визначення наслідків злочину / М. В. Сийплові // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 33. – Т. 2. – С. 127–130. – (Серія «Право»).

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 трав. 2014 р. № 1261. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>. – Назва з екрана.

12. Лист заступника Голови Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ С. І. Кравченка до

членів Науково-консультативної ради Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 6 трав. 2015 р. № 223-770/0/4-15. – Київ : ВССРЦК, 2015. – 2 с.

13. Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 р. № 15. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03>. – Назва з екрана.

14. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального Кодексу України / М. І. Хавронюк. – Київ, 2004. – 504 с.

15. Хавронюк М. «Проблема Т.» і законні засоби її вирішення / М. Хавронюк // Дзеркало тижня. – 2012. – № 11. – С. 11.

16. Хавронюк М. Чому в Європі не розуміють прислів'я «від тюрми не зарікайся» / М. Хавронюк // Українська правда. – 2011. – 6 жовт. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/10/6/6642959>. – Назва з екрана.

17. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – 2-ге вид. – Київ, 2013. – 786 с.

18. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці) / О. О. Дудоров. – Київ : Ваіте, 2017. – 872 с.

REFERENCES

1. Statystychna informatsiia Heneralnoi prokuratury Ukrainy za 2012-2016 rr. pro zareistrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty ikh dosudovoho rozsliduvannia [Statistical information of the General Prosecutor's Office of Ukraine for 2012-2016 on registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation]. (n.d.). www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820# [in Ukrainian].

2. Dovidka pro zlochyyny, uchyneni v Ukraini za 2007-2016 rr. [Reference on crimes committed in Ukraine for 2007-2016]. *Departament analitychnoi roboty ta orhanizatsii upravlinnia MVS Ukrainy, Department of analytical work and management of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine*. Kyiv [in Ukrainian].

3. Baganets. O. *Stan zlochynnosti v derzhavi za 2017 rik ta rezultaty protydii ii z boku derzhavy i yak tse poviazano iz reformuvanniam pravookhoronnykh* [The state of crime in the state in 2017 and the results of counteracting it by the state and as it relates to the reform of law enforcement agencies]. Retrieved from <http://www.baganets.com/blogs-baganets/stan-zlochinnost-v-derzhav-za-2017-r-k-t.html> [in Ukrainian].

4. Bodnar, V.Ye. (2014). Kryminalno-pravovyi analiz zlochyniv u sferi sluzhbovoi diialnosti, shcho vchyniautsia pratsivnykamy OVS [Criminal legal analysis of crimes committed in the field of official activity by officers of the ATS]. *Aktualni*

problemy rozsliduvannia zlochyniv, Actual problems of crime investigation: Proceeding of the 3rd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. (pp. 225-228). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].

5. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: vid 5 kvit. 2001 r. No. 2341-III [Criminal codex of Ukraine from April 5, 2001, No. 2341-III]. (n.d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].

6. Azarov, D.S., Hryshchuk, V.K., & Savchenko, A.V. (et al.). (2016). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and Practical Commentary of the Criminal Code of Ukraine]*. O.M. Dzhuzha, A.V. Savchenko, & V.V. Cherniei (Eds.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

7. Borysova, V.I., & Tiutiuhina, V.I. (Eds.). (2011). *Zlochyny proty pravosuddia [Crimes against justice]*. Kharkiv: Nats. un-t Yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy pro derzhavnu sluzhbu: vid 10 hrud. 2015 r. No. 889-19 [Law of Ukraine on Civil Service from December, 10, 2015, No. 889-19]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19> [in Ukrainian].

9. Khashev, V.H. (2007). Kryminalna vidpovidalnist za zlovzhyvannia vladouiu abo sluzhbovym stanovyshchem [Criminal liability for the abuse of power or position]. *Candidate's thesis*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

10. Syiploki, M.V. (2015). Zlovzhyvannia vladouiu abo sluzhbovym stanovyshchem: vyznachennia naslidkiv zlochynu [Abuse of authority or official position: definition of the consequences of a crime]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University*, 33. (Vols. 2), (pp. 127-130) [in Ukrainian].

11. Zakon Ukrainy pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u sferi derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky u zviazku z vykonanniam Planu dii shchodo liberalizatsii Yevropeis: vid 13 trav. 2014 r. No. 1261 [The Law of Ukraine on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in the Sphere of State Anti-Corruption Policy in connection with the implementation of the Action Plan for the Liberalization of the European Union of Visa Requirements for Ukrainekym Soiuzom vizovoho rezhymu dlia Ukrainy from May 13, 2014, No. 1261]. (n.d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/> [in Ukrainian].

12. *Lyst zastupnyka Holovy Vyshchoho spetsializovanoho sudu z rozhliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav S. I. Kravchenka do chleniv Naukovo-konsultatyvnoi rady Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozhliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav: vid 6 trav. 2015 r. No. 223-770/04-15 [Letter from the Vice-Chairman of the High Specialized Court for the Examination of Civil and Criminal Affairs S.I. Kravchenko to the members of the Scientific Advisory Board of the High Specialized Court of Ukraine for consideration of civil and criminal cases dated May 6, 2015, No. 223-770/04-15]*. Kyiv: VSSRTsK [in Ukrainian].

13. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy pro sudovu praktyku v spravakh pro perevyschennia vlady abo sluzhbovykh: vid 26 hrud. 2003 r. No. 15 [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine on judicial practice in cases of excess of power or official from December 26, 2003, No. 15]. (n.d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03> [in Ukrainian].

14. Khavroniuk, M.I. (2004). *Dovidnyk z Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho Kodeksu Ukrainy [Handbook of Special Part of the Criminal Code of Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian].

15. Khavroniuk, M. (2012). Problema T. i zakonni zasoby ii vyrishennia [The problem of T. and the legitimate means of its solution]. *Dzerkalo tyzhnia, Mirror of the week*, 11 [in Ukrainian].

16. Khavroniuk, M. (2011). Chomu v Yevropi ne rozumiiut pryslivia vid tiurmy ne zarikaisia [Why in Europe do not understand the proverb Do not die from the prison]. *Ukrainska pravda, Ukrainian Pravda*. Retrieved from <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/10/6/6642959> [in Ukrainian].

17. Dudorov, O.O., & Pysmenskyi, Ye.O. (Ed.). (2013). *Kryminalne pravo (Osoblyva chastyna) [Criminal law (special part)]*. (2nd ed.). Kyiv [in Ukrainian].

18. Dudorov, O.O. (2017). *Kryminalne pravo: teoriia i praktyka (vybrani pratsi) [Criminal Law: Theory and Practice (Selected Works)]*. Kyiv: Vaite [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 24.07.2017
